

Z Archiwum Muzeów w Chełmnie nad Nerem i w Żabikowie

Roma Szymańska

nauczyciel języka polskiego w V Liceum Ogólnokształcącym im. Klaudyny Potockiej w Poznaniu

Temat zajęć: **„Lasem jedzie transport wołań...”**
– zagłada ludności żydowskiej na podstawie
tekstu literackiego i tekstów źródłowych

Spis treści

Etap edukacyjny	3
Czas trwania zajęć	3
Odniesienie do podstawy programowej	3
Cele edukacyjne	3
ogólne	3
szczegółowe	3
Metody dydaktyczne	3
Środki dydaktyczne	4
Przebieg zajęć – jedna godzina lekcyjna	4
I. Wprowadzenie	4
II. Rozwinięcie	4
III. Podsumowanie	5
Zadanie domowe	5
Uwagi do realizacji	6
Materiał pomocniczy 1	6

Etap edukacyjny:

szkoła ponadpodstawowa, język polski (poziom podstawowy)

Czas trwania zajęć:

2 × 45 minut

Odniesienie do podstawy programowej:

Preambuła podstawy programowej kształcenia ogólnego:

1. traktowanie uporządkowanej, systematycznej wiedzy jako podstawy kształtowania umiejętności;

2. doskonalenie umiejętności myślowo-językowych, takich jak: czytanie ze zrozumieniem, pisanie twórcze, formułowanie pytań i problemów, posługiwanie się kryteriami, uzasadnianie, wyjaśnianie, klasyfikowanie, wnioskowanie, definiowanie, posługiwanie się przykładami itp.;

5. umiejętność sprawnego posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, w tym dbałość o poszanowanie praw autorskich i bezpieczne poruszanie się w cyberprzestrzeni;

6. rozwijanie wrażliwości społecznej, moralnej i estetycznej.

Cele edukacyjne

ogólne:

- kształtowanie dojrzałości intelektualnej, emocjonalnej i moralnej uczniów;

- kształcenie umiejętności świadomego odbioru utworów literackich i tekstów kultury na różnych poziomach: dosłownym, metaforycznym, symbolicznym, aksjologicznym;
- doskonalenie umiejętności wyrażania własnych sądów, argumentacji i udziału w dyskusji.

szczegółowe:

Uczeń:

- analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację;
- interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;
- rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;
- wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty;
- rozpoznaje środki językowe i ich funkcje zastosowane w tekstach; odczytuje informacje i przekazy jawne i ukryte; rozróżnia odpowiedzi właściwe i unikowe;
- porównuje tekst literacki z tekstem historycznym; wskazuje podobieństwa i różnice pomiędzy tekstem literackim i historycznym;
- wykorzystuje konteksty literackie i historyczne;
- wskazuje i rozróżnia cele perswazyjne w wypowiedzi literackiej i nieliterackiej.

Metody dydaktyczne:

- burza mózgów,
- rozmowa kierowana,
- praca z tekstem,
- praca w grupach.

Środki dydaktyczne:

- wiersz Wisławy Szymborskiej „Jeszcze” [materiał pomocniczy 1];
- nagranie wiersza recytowanego przez Wisławę Szymborską, <https://www.youtube.com/watch?v=IIIEc00KiY8>;
- prezentacja multimedialna przygotowana przez dwóch uczniów na podstawie materiałów źródłowych [Piotr Wąsowicz, *Zagłada ludności żydowskiej z miejscowości: Koło, Dąbie, Izbica Kujawska, Kłodawa, Kowale Pańskie w niemieckim obozie Kulmhof*, Chełmno nad Nerem 2014; Grzegorz Andrzej, *Rzeczy zagłady*, Chełmno nad Nerem 2014; można także wykorzystać zdjęcia z pliku multimedialnego Fotografie, dostępnego na stronie internetowej www.zabikowo.eu;
- **UWAGA!!!** (Fragment notatnika zawierającego zapiski ostatnich więźniów ośrodka zagłady w Chełmnie, nazwanego „Testamentem” (lipiec 1944 – styczeń 1945 r.) [tekst źródłowy nr 4];
- *Odezwa do naszego przyszłego narodu (1 grudnia 1944 r.)* [tekst źródłowy nr 17].

Przebieg zajęć – jedna godzina lekcyjna:

I. Wprowadzenie

Nauczyciel rozpoczyna lekcję od rozmowy z uczniami na temat ich wiedzy dotyczącej sytuacji Żydów podczas II wojny światowej. Zadaje uczniom pytania:

- Jakie działania po rozpoczęciu II wojny światowej podjęły władze niemieckie wobec Żydów na okupowanych ziemiach polskich i o czym to świadczy?
- Co było celem działań hitlerowców?
- Jakie miejsca, miejscowości kojarzą się z takimi działaniami?

Nauczyciel prosi o wypisanie na tablicy źródeł, które poruszają tę tematykę.

Można wykorzystać burzę mózgow, zwracając uwagę na najczęściej pojawiające się wskazania.

Prowadzący zajęcia informuje, że tematem lekcji będzie analiza i interpretacja tekstu literackiego – wiersza Wisławy Szymborskiej „Jeszcze” i materiału źródłowego związanego z niemieckim obozem zagłady Kulmhof.

II. Rozwinięcie

Przebieg lekcji pierwszej:

1. Przedstawienie przygotowanej przez dwóch uczniów prezentacji na temat historii niemieckiego obozu zagłady Kulmhof. Prezentacja może być oceniona przez nauczyciela (zgodnie z wcześniejszą sugestią uczniowie mogą wykorzystać zdjęcia z pliku multimedialnego).
2. Nauczyciel podsumowuje prezentację krótką rozmową i prosi uczniów o zapisanie w punktach najistotniejszych dla nich informacji. Czas przeznaczony na sporządzenie notatki nie powinien być dłuższy niż 10 minut.
3. Kilku wybranych uczniów prezentuje sporządzoną przez siebie notatkę. Można poprosić pozostałych uczniów o uzupełnienie istotnych, według nich, wiadomości.
4. Nauczyciel rozdaje kserokopie z tekstem wiersza W. Szymborskiej „Jeszcze” i prosi uczniów o uważne przeczytanie go, następnie tekst zostaje odczytany przez chętnego ucznia głośno [materiał pomocniczy 1 – wskazane byłoby wyświetlenie tekstu na ekranie].
5. Nauczyciel przedstawia nagranie wiersza „Jeszcze” w wykonaniu autorki Wisławy Szymborskiej, <https://www.youtube.com/watch?v=IIIEc00KiY8>
6. Nauczyciel wykorzystuje burzę mózgow, aby dokonać wstępnej analizy i interpretacji tekstu. Przykładowe pytania:
 - Jakie emocje budzi tekst wiersza?

- Kto może być podmiotem lirycznym?
 - W jaki sposób można określić sytuację liryczną?
 - Jakie skojarzenia budzi tytuł?
7. Nauczyciel, wykorzystując rozmowę ukierunkowaną, dokonuje wraz z uczniami uporządkowania najistotniejszych informacji i zapisania ich na tablicy:
- określenie osoby mówiącej w wierszu i sytuacji lirycznej,
 - określenie emocji i nastroju,
 - sprecyzowanie tematu wiersza,
 - wskazanie środków artystycznego wyrazu istotnych dla jego interpretacji,
 - określenie hipotetycznego celu powstania tego tekstu literackiego.
8. Nauczyciel podsumowuje z uczniami pierwszą godzinę lekcyjną (wykorzystuje rozmowę ukierunkowaną lub mapę myśli), zwracając uwagę na elementy wspólne pomiędzy tekstem W. Szymborskiej a informacjami zawartymi w prezentacji na temat niemieckiego obozu zagłady Kulmhof.

Przebieg lekcji drugiej:

9. Nauczyciel dzieli klasę na niewielkie zespoły cztero- lub pięcioosobowe (uczniowie mogą również sami zdecydować o podziale). Każdy z zespołów otrzymuje kserokopię „Testamentu”, warto również wyświetlić jego treść na ekranie. Praca w grupach. Praca z tekstem [tekst źródłowy nr 4].
10. Nauczyciel wyznacza grupom czas na przeczytanie tekstu i przygotowanie pięciu konkretnych pytań istotnych dla zrozumienia informacji zawartych w tekście. Uczniowie zapisują pytania na oddzielnych kartkach, rozdanych przez nauczyciela. Czas pracy przeznaczony dla grup: około 20 minut (określenie czasu pracy uzależnione jest od możliwości zespołu klasowego, można również modyfikować liczbę stawianych pytań).

11. Po upływie czasu przeznaczonego na pracę w grupach, zespoły wymieniają się pytaniami.
12. Nauczyciel wyznacza uczniom czas na pisemną odpowiedź na postawione przez inny zespół pytania (czas: około 15 minut, można go dostosować do zespołu klasowego).
13. Podsumowanie pracy w grupach. Uczniowie z poszczególnych grup czytają pytania i proponowane odpowiedzi.
14. Uczniowie zwracają uwagę na najczęściej powtarzające się pytania, wskazują najistotniejsze dla tekstu informacje.
15. Nauczyciel prosi o zastanowienie się nad różnicą pomiędzy informacjami wynikającymi z wiersza W. Szymborskiej a materiałem źródłowym, który uczniowie analizowali podczas pracy w grupach. Warto wyświetlić ponownie tekst wiersza (spostrzeżenia można zapisać na tablicy, można również polecić uczniom, aby samodzielnie notowali je w zeszytach).

III. Podsumowanie

Uczniowie podsumowują informacje z lekcji razem z nauczycielem (można wykorzystać rozmowę ukierunkowaną). Wskazują istotne różnice pomiędzy tekstem literackim a materiałem źródłowym (osoba wypowiadająca się, emocje, przekazywane informacje, elementy charakterystyczne dla języka wypowiedzi, cel wypowiedzi, potencjalny odbiorca wypowiedzi).

Uczniowie wskazują jedną z informacji, która wydaje im się najważniejsza po przeprowadzeniu zajęć.

Zadanie domowe

Na podstawie „Odezwy do naszego przyszłego narodu...” wskaż nadawcę i odbiorcę tekstu, określ, jaką funkcję, Twoim zdaniem, miał pełnić ten tekst [ksero tekstu źródłowego nr 17 dla każdego ucznia].

Uwagi do realizacji:

Zajęcia można przeprowadzić jako dwie niezależne jednostki lekcyjne. Czas przeznaczony na pracę uzależnić można od możliwości zespołu klasowego. W miejsce zaproponowanego materiału źródłowego nr 16 można wykorzystać inny tekst z pliku multimedialnego. Prezentacja wprowadzająca, przygotowana przez chętnych uczniów, może być przedstawiona przez nauczyciela.

Materiał pomocniczy 1

Tekst wiersza Wisławy Szymborskiej „Jeszcze”:

Jeszcze
W zaplombowanych wagonach
jadą krajem imiona,
a dokąd tak jechać będą,
a czy kiedy wysiędą,
nie pytajcie, nie powiem, nie wiem.

Imię Natan bije pięścią w ścianę,
imię Izaak śpiewa obłąkane,
imię Sara wody woła dla imienia

Aaron, które umiera z pragnienia.
Nie skacz w biegu, imię Dawida.
Tyś jest imię skazujące na klęskę,
nie dawane nikomu, bez domu,
do noszenia w tym kraju zbyt ciężkie.

Syn niech imię słowiańskie ma,
bo tu liczą włosy na głowie,
bo tu dzielą dobro od zła
wedle imion i kroju powiek.

Nie skacz w biegu. Syn będzie Lech.
Nie skacz w biegu. Jeszcze nie pora.
Nie skacz. Noc się rozlega jak śmiech
i przedrzeźnia kół stukanie na torach.

Chmura z ludźmi nad krajem szła,
z dużej chmury mały deszcze, jedna łza,
mały deszcze, jedna łza, suchy czas.
Tory wiodą czarny las.

Tak to, tak, stuka koło. Las bez polan.
Tak to, tak. Lasem jedzie transport wołań.
Tak to, tak. Obudzona w nocy słyse
tak to, tak, łomotanie ciszy w ciszę.